

شورای عالی حوزه های علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه الزهرا سلام الله عليها شهرستان اندیمشک

عنوان مقاله:

آثار اطاعت خدای یگانه از نگاه آیات و روایات

استاد راهنما:

مهدی زارع

محقق :

مریم داراب

آذر ۱۳۹۹

چکیده:

مقاله‌ی حاضر با عنوان آثار اطاعت خدای متعال از نگاه آیات و روایات است که از بیان آیات و روایات نشان از آن داشت که اطاعت از دستورات خدای متعال و جانشینانش که در حقیقت امتثال اوامر و ترک نواهی الهی است، دارای آثار و نتایج مثبت در دنیا و آخرت است که همین آثار، انگیزه‌ی فوق‌العاده‌ای را در ترغیب انسان به‌سوی اطاعت خدای متعال ایجاد می‌کند. هدف از این تحقیق شناخت دقیق و تصویر روشن از تأثیرات مثبت اطاعت خدای یگانه است تا انسان مطیع گردد. این مقاله با روش توصیفی کتابخانه‌ای به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته است و سیر بحث از نگاه آیات و روایات و نتایج آن نشان داد اطاعت از دستورات ذات احدیت که با رعایت تقوا است موجب جلب رحمت الهی و رسیدن به پیروزی بزرگ و ورود به بهشت و بهره‌مندی از پاداش و نعمت‌های اخروی به‌ویژه قرار گرفتن در جوار پیامبران الهی، شهدا، صالحین و صدیقین است و در دنیا اطاعت از ذات احدیت ملازم با ایمان و اعمال صالح است که موجب سامان و امنیت جامعه و نفوذ کلمه است.

کلیدواژگان:

آثار اطاعت، اجر حسن، رحمت الهی، فوز

مقدمه:

مطالعات و مشاهدات زندگی امروزه بیان می‌کنند به‌رغم پیشرفت علم و فناوری نه‌تنها رفتار و گفتار انسان در سطح کلان دنیا توحیدی نشده است بلکه رسانه‌های صوتی و تصویری اطاعت غیر خدای یگانه را تبلیغ و بدان ترغیب می‌کنند این در حالی است پیامدهای منفی آن بر چشم‌های حق‌بین و منصف پوشیده نیست و مؤمنین که از آیات و روایات بهره می‌گیرند از آثار مثبت اطاعت خدای متعال و جانشین‌هایش در دنیا و آخرت مانند نفوذ کلمه، فوز عظیم، ورود به بهشت و... آگاه‌اند و در جهت اطاعت ذات احدیت گام برمی‌دارند اطاعتی که باسعادت انسان گره‌خورده است. هدف تحقیق نیز تبیین تصویر روشنی از آثار اطاعت است تا انسان عبد مطیع خدای متعال گردد. در اینجا پاسخ به این سؤال که اطاعت خدای متعال چه تأثیری دارد معلوم می‌شود. از طرفی سعادت دنیا و آخرت که در سایه اطاعت خدای متعال محقق می‌شود همواره دغدغه‌ی مهم انسان بوده است بلکه یکی ضروری‌ترین مسائل او محسوب می‌شود لذا مقاله‌ی حاضر آثار اطاعت خدای یگانه را از نگاه آیات و روایات بیان می‌کند تا انسان بدان سو ترغیب شود. در خصوص پیشینه‌ی آثار اطاعت خدای متعال مقالاتی به سامان رسیده است که هرکدام به ابعادی اشاره نموده‌اند و شباهت‌هایی به مقاله حاضر دارند ولی در مقاله پیش رو تلاش شده است تا آثار اطاعت خدای متعال از نگاه آیات و روایات را موردبررسی قرار گیرد.

۱. اطاعت در لغت و اصطلاح

الف- در لغت: اطاعت از ریشه طوع ضد کَرِه به معنای فرمان بردن است^۱ که همراه با خضوع و رغبت است.^۲ پس رغبت و اشتیاق در عمل، نقش اساسی در صدق اطاعت دارد و الا اگر عمل همراه با خضوع و بدون رغبت باشد، دیگر اطاعت بر آن صدق نمی‌کند، بلکه کراهت و اجبار است.^۳ بنابراین، اگر در اکثر اطاعت‌ها، اثر و توجه قلبی مشاهده نمی‌شود، شاید علت اصلی آن، همان نداشتن شوق و رغبت یا در اثر عادت به آن‌ها باشد و منشأ آن نیز، نداشتن شناخت و معرفت صحیح و مؤثر است که در صورت داشتن معرفت، شوق و توجه نیز حاصل خواهد شد. در تفاوت اطاعت با «اتباع» و «اجابت» گفته‌اند: اطاعت فرمان‌بری از موجودی برتر است، درحالی‌که اتباع، مطلق پیروی بافرمان یا بدون فرمان است و اجابت، پذیرش درخواست موجود زیردست است.^۴

ب- در اصطلاح: کاربردهای قرآنی نشان می‌دهد که اطاعت به مشروع و غیر مشروع انقسام یافته است و همچنین از جهتی به تکوینی و تشریعی تقسیم شده است. بر این اساس اطاعت مشروع به معنای فرمان‌بری از خدای یگانه و تمام کسانی است که ذات اقدس به آن‌ها دستور داده است؛ مانند اطاعت رسول و اولوالأمرش^۵ و اطاعت نامشروع به معنای فرمان‌بری از هرکسی غیر از خدای یگانه است که او بدان اذن نداده است بلکه از فرمان‌بری آن‌ها نهی فرموده است؛ مانند فرمان‌بری از کافران، منافقان،^۶ مشرکان، ظالمان، گناهکاران، مسرفان، گمراهان و گمراه‌کنندگان، شیطان، ناسپاسان، عیب‌جویان و... است.^۷ از طرفی مراد از اطاعت تکوینی، تسلیم و فرمان‌برداری تمام پدیده‌ها و ذرات عالم وجود در مقابل اراده و مشیت خداوند یکتا است.^۸ در طرف دیگر مراد از اطاعت تشریعی، اطاعت و گردن نهادن به قانون و برنامه و

^۱ - احمد بن فارس، مقاییس اللغة، ج ۳، ص ۴۳۱- فیومی، المصباح، ج ۲، ص ۳۸۰

^۲ - راغب اصفهانی، مفردات فی غریب القرآن، ص ۵۲۹- مصطفوی، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۷، ص ۱۳۸

^۳ - مصطفوی، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۷، ص ۱۳۷

^۴ - همان، ج ۱، ص ۳۷۷

^۵ - نساء: ۵۹

^۶ - احزاب: ۱

^۷ - شعراء: ۱۵۱ - سوره احزاب: ۱ - انسان: ۲۴ - سوره قلم: ۱۰- ۱۳ - کهف: ۲۸ - بقره: ۱۶۸ - مائده: ۷۷ و.

^۸ - آل عمران: ۸۳

۸-۲. قرار گرفتن در جوار اولیای الهی

یکی دیگر از آثار و افتخارات کسانی که مطیع فرمان خدای متعال و پیامبرش هستند هم‌نشینی و رفاقت در آخرت با کسانی است که خداوند متعال، نعمت خود را بر آن‌ها تمام کرده است بر این اساس قرآن کریم می‌فرماید: وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا؛ و هر کس که از خدا و پیامبر اطاعت کند، پس آنان (در قیامت) با کسانی همدم خواهند بود که خداوند بر آنان نعمت داده است، مانند پیامبران، صدیقان، شهیدان و صالحان و اینان چه همدم‌های خوبی هستند این همه تفضل از سوی خداست و خداوند برای آگاه بودن بس است.^{۴۸}

از نگاه برخی مفسران کسانی که در مقام اطاعت پروردگار و پیروی از حکم و فرمان پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله برآیند و در عقیده و خوی پسندیده استقامت داشته و شائبه تخلف در آنان نباشد در اثر سعی و کوشش به مرتبه کامل از ایمان نائل شده و در آخرت ملحق به پیامبران، صدیقان، شهیدان و صالحان خواهند شد. ازجمله آثار ایمان چنین افراد مطیعی در هنگام رستاخیز این است که چون مشمول رحمت هستند به شفاعت آنان نیاز نخواهند داشت. آری «پیامبران» که دارای روح قدسی هستند پروردگار نعمت ایمان و معرفت را به آنان موهبت فرموده در نتیجه از تزلزل در عقیده ایمن هستند یعنی صورت علمی آنان همواره انقیاد و عبودیت است و هیچ‌گاه قلوب تابناک آنان به انحراف از طریق بندگی تیره نخواهد شد و در اثر دعوت بشر به سوی خداپرستی و سعی درباره اعمال صالح همواره به رحمت پروردگار نزدیک‌تر و مقام قرب آنان رو به افزایش خواهد بود. در خصوص «صدیقان» باید بگوییم صدیق، صفت مشبّه و مبالغه در صدق است و به کسی گفته می‌شود که در عقیده، رفتار و گفتارش شائبه کذب و خودستایی نباشد و در طریق بندگی، انحراف و لغزش نداشته باشد پیامبران و اوصیاء دارای صدق و صفایی هستند که با روان پاک آنان آمیخته است و هرگز اندیشه باطل و خودستایی آن را تیره نمی‌نماید. «شهادا» نیز ارواح قدسی است که شاهد و گواه بر اعمال پیروان خود هستند و در نهایت «صالحین» گروهی از پیامبران و اوصیاء هستند که تعلیم و تربیت آنان تأثیر به سزایی در خداپرستی و صلاح زندگی بشر دارد و انتظام امور مردم مرهون سیره و روش زندگی آنان در اجتماع هست آری پیامبران و... هم‌نشین و هم‌صحبت نیک و

^{۴۸} - نساء: ۶۹ - ۷۰

مناسبی برای پرهیزکاران مطیع پروردگار هستند نعمتی که از هر لذتی گواراتر است. در این خصوص از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که فرمود اهل ایمان دو قسم اند: گروهی که ایمان آنان کامل و به آن عمل می کنند این گروه ملحق به پیامبران و صدیقین و شهداء خواهند بود و از زمره شفاعت کنندگان هستند و خود آنها به شفاعت نیاز ندارند و از بیم و هراس ناگواری های دنیا و از خطر و وحشت روز جزاء ایمن خواهند بود. گروه دیگر از اهل ایمان هستند که در رفتار انحراف و لغزش داشته اند مانند ساقه گیاهانی هستند که بادهای تند آنها را می لرزاند. این گروه در بیم و هراس از ناگواری های دنیا به سر می برند و پس از مرگ نیز از بررسی هنگام رستاخیز بیمناک هستند و از آنان بالاخره شفاعت می شود و به خیر و عافیت خواهند بود.^{۴۹}

^{۴۹} - حسینی همدانی، تفسیر انوار درخشان، ج ۴، ص: ۱۱۱-۱۱۳

نتیجه گیری:

بررسی آیات و روایات نشان می‌دهد که اطاعت خدای متعال دارای آثار مثبتی است از جمله موجب رحمت الهی و نزول برکات است زیرا رحمت ذات احدیت منوط به اطاعت از او و رسولش و دوری کردن از آلودگی‌ها با رعایت تقوا است بلکه ثواب رعایت حدود و مقررات الهی سبب ورود به بهشت جاودانی است بلکه نتیجه اطاعت ذات احدیت که متضمن خداترسی و تقوا است فوز عظیم را به دنبال دارد به‌ویژه اگر مطیع محض پروردگار در راه جهاد جان و مالش را بدهد این پیروزی بزرگ به او وعده داده شده است و در آخرت رفیق و هم‌جوار پیامبران، صدیقان، شهیدان و صالحان خواهان بود. آری خدای متعال پادش و اجر حسن را کامل می‌دهد و هرگز از آن نمی‌کاهد. از جمله آثار مثبت اطاعت از خدای متعال که ملازم ایمان و اعمال صالح است این است که در دنیا مایه‌ی امنیت مردم از تفرقه و دشمنی و موجب سامان یافتن جامعه است. بلکه شخص مطیع در میان مردم نفوذ کلمه پیدا می‌کند تا جایی که مردم از مخالفت با او پرهیز می‌کنند.

منابع و مأخذ:

❖ قرآن کریم

❖ شریف الرضی، محمد بن حسین، «نهج البلاغه صبحی صالح»، ناشر: هجرت، قم، چاپ اول، ۱۴۱۴ ق.

۱- ابن فارس، أحمد بن فارس، «مقاییس اللغة»، محقق و مصحح: هارون، عبد السلام محمد، ناشر: مکتب الاعلام الاسلامی، قم، چاپ: اول، ۱۴۰۴ ق.

۲- ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، «تحف العقول»، محقق و مصحح: غفاری، علی اکبر، ناشر: جامعه مدرسین، قم، نوبت چاپ: دوم، ۱۴۰۴ / ۱۳۶۳ ق.

۳- حسینی همدانی، سیدمحمد حسین، «انوار درخشان»، کتاب فروشی لطفی، چاپ اول، تهران ۱۴۰۴ ق.

۴- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، «ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ القرآن»، محقق، مصحح و مترجم: خسروی، غلامرضا، انتشارات مرتضوی تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۴ ش.

۵- طالقانی، سیدمحمد، «پرتوی از قرآن»، شرکت سهامی انتشارات، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۶۲ ش.

۶- طباطبایی، محمدحسین، «تفسیر المیزان»، ترجمه: سید محمد باقر موسوی همدانی، انتشارات جامعه‌ی مدرسین حوزه‌ی علمیه قم، چاپ پنجم، ۱۳۷۴ ش.

۷- طبرسی، فضل بن حسن، «تفسیر مجمع‌البیان»، مترجمان، تحقیق: رضا ستوده، انتشارات فرهنگی تهران، چاپ اول، ۱۳۷۲ ش.

۸- _____، «جوامع الجامع»، تحقیق: واعظ زاده خراسانی، بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی، مشهد، چاپ دوم، ۱۳۷۷ ش.

۹- طبرسی، احمد بن علی «الإحتجاج علی أهل اللجاج (للطبرسی)» محقق و مصحح: خراسان، محمد باقر، ناشر: نشر مرتضی، مشهد، نوبت چاپ اول، ۱۴۰۳ ق.

۱۰- فیومی، أحمد بن محمد، «المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر» ناشر: موسسه دار الهجره، قم، چاپ دوم، ۱۴۱۴ ق.

- ۱۱- قرائتی، محسن، «تفسیر نور»، نشر مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، تهران، چاپ یازدهم، ۱۳۸۳ ش.
- ۱۲- قریشی بنایی، سیدعلی اکبر، «تفسیر احسن الحدیث»، انتشارات بنیاد بعثت تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۷ ش.
- ۱۳- کلینی، محمدبن یعقوب، «اصول الکافی»، انتشارات دارالکتب الاسلامیه تهران، چاپ: چهارم، ۱۴۰۷ ق.
- ۱۴- مصطفوی، حسن، «التحقیق فی کلمات القرآن الکریم»، ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، چاپ اول، ۱۳۶۸ ش.
- ۱۵- _____، «تفسیر روشن»، مرکز نشر کتاب، تهران، چاپ اول ۱۳۸۰ ش.
- ۱۶- مکارم شیرازی، ناصر، «تفسیر نمونه»، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۴ ش.
- ۱۷- مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، «بحارالانوار»، ترجمه: موسوی همدانی، ناشر: کتابخانه مسجد ولی عصر، تهران، چاپ: اول، ۱۳۶۴ ش.